

Tartu maakond, Haaslava vald, Kriimani küla

**EKSPERDIHINNANG
MÄLESTISE TUNNUSTELE VASTAVUSE KOHTA**

SUVILA

Koostaja: Kristo Kooskora
tel 53465113
kristo.kooskora@gmail.com
Kruusa 33, Elva 61503

Tallinn 2012

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Projekt „Eesti 20. Sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs“

SISUKORD

EKSPERDIHINNANG.....	3
ÜLDANDMED.....	3
Nimetus	
Aadress ja katastritunnus	
Koordinaadid	
Praegune funktsioon	
AJALOOLINE LÜHIÜLEVAADE.....	3
Rajamisaeg	
Autor	
Algne funktsioon	
Ümberehitusetapid	
Muu ajalooline teave	
ASUKOHA KIRJELDUS.....	3
ARHITEKTUURNE VÄLIS- JA SISELAHENDUS.....	4
Mahuline ülesehitus	
Ehitusmaterjal	
Väliskujundus ja iseloomulikud detailid	
Plaanilahendus	
Sisekujundus ja iseloomulikud detailid, sisustus, mööbel	
Stiililine kirjeldus	
ÜLDSEISUKORD JA HOOLDUSASTE.....	5
HINNANG ARHITEKTUURSELE SÄILIVUSELE.....	5
KAITSE ALLA VÕTMISE PÕHJENDUS.....	5
MÄLESTISE TUNNUSED.....	5
ETTEPANEK MÄLESTISE LIIGI KOHTA.....	5
VÄLITÖÖDE TEOSTAMISE AEG.....	5
Koostaja andmed.....	5
JOONISED.....	6
Asukoha skeem	
Ettepanek kaitsevööndi piiride määramiseks	
FOTOD.....	12
Kaug- ja lähivaated, sisevaated, detailid, inventar ja muu iseloomulik	
CD KOOSSEIS.....	19
Fotografeerimise suunad.....	20

EKSPERDIHINNANG MÄLESTISE TUNNUSTELE VASTAVUSE KOHTA

1	ÜLDANDMED	
	Nimetus	Suvila
	Aadress ja katastritunnus	Tartumaa Haaslava vald Kriimani küla Katastriüksuse nr 18502:005:0342
	Koordinaadid	58°17'20.06", 26°56'46.72"
	Praegune funktsioon	Eraomandis ehitis seisab pikemat aega kasutuseta.
2	AJALOOLINE LÜHIÜLEVADE	
	Rajamisaeg	Projekt 1936 a (projekt Eesti Ajalooarhiivis; EAA 2318.1.10) Ehitatud 1936 või 1937 a (kohaliku ajalooürija ja vallavolikogu esimehe Toivo Krimi andmetel).
	Autor	Arnold Matteus ¹ (1897-1986)
	Algne funktsioon	Ehitatud sauna, paadikuuri ja avatud rõduga supelmajaks.
	Ümberehitusetapid	On teada, et NL-ajal kohandati supelmaja tööliste elamiseks. Tõenäoliselt tehti just siis põgusaid ümbermuudatusi tubades (täpne aeg pole teada). Suuremaid ümberehitusi ega muudatusi hoone ruumstruktuuris pole aga teostatud.
	Muu ajalooline teave	Funktsionalistliku supelmaja koos mitmete teiste stiiliühtsete abi- ja majandushoonetega (aednikumaja, tall-sealaut-kanala, kuur, põllutööriistade ja väikeloomade maja) lasi Kriimani järve kaldapealsele rajada suurärimees Karl Jänes ² aastal 1936 (või 1937). Ta soetas 54,5 ha suuruse Heiti talumaa (Kriimani mõisa) endale suvituspaigaks, kuhu peagi pärast ostmist kerkis vägagi edumeelses esteetikas suvitus ja põllumajanduse kompleks. Hooned projekteeris K. Jänesele Tartus vabakutselise arhitektina töötav Arnold Matteus. Jänes omas peagi kogu Kriimani järve lõunapoolset külge, kust ei puudunud ka kauplus ³ , mida suvituskohaks ostetud maadel edukalt majandati. Kogu järveäärne ala Kriimani mõisa vahetus läheduses oli haljastatud ning vana puitmõis ja modernne kompleks moodustasid tõenäoliselt üpris harukordse arhitektuuriansambli. Paraku on tänaseks enamus hoonetest varemetes või täielikult hävinud. Vabariigi aja lõpul rajatud funktsionalistlik supelmaja on praeguse seisuga ainus märk, mis heldekäelise jõukuri ettevõtmistest selles väikses Eesti külas aimdust annavad.
3	ASUKOHA KIRJELDUS	
	Kriimani küla paikneb Haaslava valla kirdepoolses otsas, umbes 4 kilomeetri kaugusel Võnnu alevikust. Küla on võrdlemisi hõreda asustusega (elanike arv alla 100) ⁴ . Küla päris põhjapoolses otsas moodustub	

¹ EAA f 2318, n 1, s 10

² Suurärimees Karl Jänes sündis 22. augustil 1904 Tartus. Võttis noore osa Vabadussõjast. Lõpetas 1928 Hugo Treffneri Gümnaasiumi ja õppis Tartu Ülikoolis majandusteadust. Töötas 1928. aastast isa äris ja võttis pärast Märt Jänese surma 1933. aastal üle firma juhtimise. Osales 1933-1934 vabadussõjalaste liikumises ja oli vapside rahastaja. Saadeti selle eest 1934. aastal asumisele Kihnu saarele. Enne II maailmasõja algust paigutas K. Jänes oma põhikapitali Inglise panka ja lahkus Eestist. Elas aastatel 1939-1941 Itaalias. Naases 1941 kodumaale ja püüdis ärisid uuesti taastada/.../ Punaarmee saabumisega emigreerus Rootsi. 1947 või 1948 siirdus Karl Jänes Rootsist Lõuna-Aafrikasse. Rahad õnnestus osade kaupa kätte saada ja 1948. aastal ostis K. Jänes Johannesburgis teemantilihvimise töökoja. Detsembris 1948 osales ta Johannesburgi Eesti Seltsi loomises ja toetas Lõuna-Aafrika elavaid kaasmaalasi. Karl Jänes lõpetas oma elupäevad 7. veebruaril 1950 ja maeti Johannesburgi luteriusu kalmistule (Haaslava valla infoleht „Teataja“, Nr 6 (191) juuni - juuli 2010)

³ Karl Jänes Kriimani. – Teataja (Haaslava valla infoleht) nr 6. VII-VIII 2010.

⁴ Haaslava valla koduleht, <http://www.haaslava.ee/?page=2> (31.03.12)

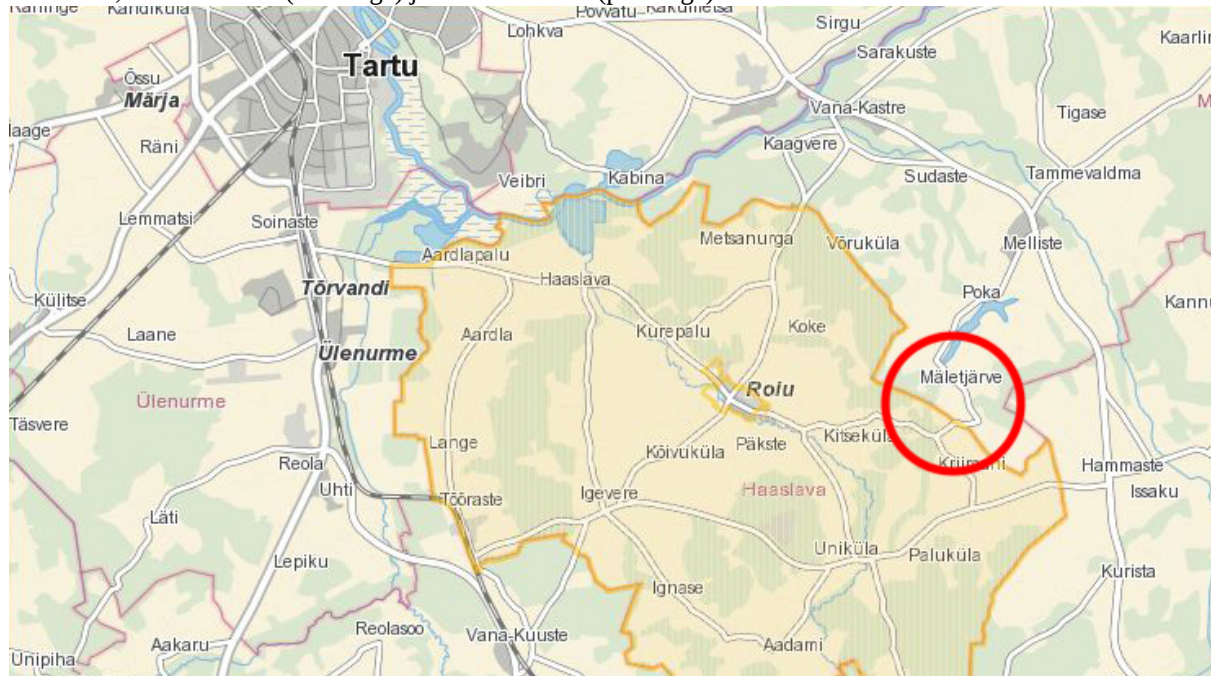
	piklik Kriimani järv, mille kõrval paikneb ka supelmaja ja Kriimani mõisasüda (foto nr 31), mis kunagi on olnud küla keskuseks. 19. saj teisest poolest pärineva puitmõisa ajaloolised abihooned on praeguseks suures osas hävinud. Säilinud osad on varemeis või ümber ehitatud. Supelmaja paikneb mõisahoonest u 150 meetrit põhja pool. Endisest looduskaunist suvitus alast ja külakeskusest on kahetsusväärsel kombel kujunenud tänaseks trööstitu ja võsastunud tupik. Hoonete vahele jäävale alale on kuhjatud hulgaliselt plastik taarat, autokumme ja muud rämps. Järve kallas on kinni kasvanud nagu ka kunagised jalgrajakesed. Supelmaja paikneb võrdlemisi järsul kaldal. Supelmajast üleval pool (idas) on puitpaviljoni vare (foto nr 27) ja üksikud viljapuud. Selgelt on eristatav tall-sealaut-kanala ümarakendega varemed (foto nr 28), mis paiknevad lähestikku mõisa vastas oleva vana maakivist majandushoone varemetega. Tee poolne (lõuna pool) abihooned on ümber ehitatud ning see näib kasutuses olevat elamispinnana.	
4	ARHITEKTUURNE VÄLIS- JA SISELAHENDUS	
	Mahuline ülesehitus	Elegantsetl proportsioneeritud lihtsa neljakandilise vormiga hoone kehandit katab madal kelpkatus. Hoone ülemise korruse järvele avatud osa on kinni ehitatud. Järsul kaldal paikneval kahekordsel hoonel on pooles põhiplaani ulatuses kõrge soklikorru.
	Ehitusmaterjal	Hoone puitsõrestik-konstruktsiooni katab ajastule (ja stiilile) iseloomulik katteliistuga vertikaal-laudis. Maja aknaraamid ja uked on puidust. Hoone plekk-katus on algupärane. Krohvitud soklikorru on laotud keraamilistest (punastest) tellistest. Trepp on monoliitbetoonist.
	Väliskujundus ja iseloomulikud detailid	Avade paigutus on oskuslikult komponeeritud. Sokliosas paiknevad stiilile iseloomulikud sügavad ümaraknad. Funktsionalismile viitab ka lai puitlaudadega vooderdatud räästas, piki avatud korruse esist kulgev lisaräästas, rõhtsed varikatused eendid ja madal katusekalle. Hoone peasissepääs paikneb idaseinas. Valgmikuga ukse esisel on tagasihoidlik betoontrepp. Paadilattu on viinud järvepoolsed topelt paarisuksed. Hoone ülemise korruse järvepoolne külg oli algselt avatud (foto nr 3).
	Plaanilahendus	Soklikorru paadikuuri ja kambrite pool on hoolimata topelt paarisustest ühenduses pikliku esikuga (võimalik, et tegemist on hilisema ümberehitusega). Nn kabiinidega tiib on erinevalt tühjast paadikuuri osast rohkem liigendatud. Lagi on soklikorru u 2 meetri kõrgusel. Hoone peasissepääs viib läbi kahe korruse ulatuvasse trepiga eeskotta. Kolm tuba koos eeskojaga moodustavad korrusest enam-vähem võrdse neljandiku. Trepil all paikneb väike hoiuruum. Lae kõrgus on esimesel ja teisel korrusel u 2,6 m. Teisel korrusel paikneb eeskoda, 1 tuba ja lahtine rõdu, milleni viib teise korruse eeskojas väike lisatrepp. Teise korruse toa põrandat on segastel asjaoludel kõrgemaks ehitada püütud (foto nr 20). Pääs kunagisele rõdule on suletud (seestpoolt kinni löödud). Teise korruse trepikoja toa poolisel küljel on katteta ava madalale katusealusele, kuhu treppi vms ei vii.
	Sisekujundus ja iseloomulikud detailid, sisustus, mööbel	Soklikorru seinu katab suurelt jaolt horisontaalne sulundlaudis. Korruse vasakpoolses tiivas (endine paadikuur) puudub põrand. Hilisema lisandusena on sinna ehitama hakatud kaminat. Paremas tiivas on laudpõrand. Sealsesse kitsasse kambris on paigaldatud kerisahi ja ehitatud saunalava (seegi tõenäoliselt NL-aegne lisandus). Kitsa esiku seinad on krohvitud. Esimese ja teise korruse trepikoja seinad on vooderdatud dekoratiivse sulundlaudisega (foto nr 14). Tõenäoliselt on kõik, ka praeguseks tapetseeritud kambrite seinad samamoodi vooderdatud. Interjööril lahendus on funktsionalismile omaselt ratsionaalne ja mitte liialt ilutsev. Puitdetailid siseustest trepi käsipuude ja põranda liistudeni kannavad ilmekalt esteetikat, mis sedalaadi suvitushoonele sobilik näib.
	Stiililine kirjeldus	Funktsionalism

5	ÜLDSEISUKORD JA HOOLDUSASTE
	Hoone üldseisukorda võib teatud mööndustega pidada rahuldavaks. Väga halvas seisukorras hoone soklikorrus on lukustamata (foto nr 7). Sealseis puitlaudisega ruumides on ilmselged niiskuseprobleemid. Paadikuuri välissein on sisse vajumas ja selle takistamiseks tuleks viivitamatult tegutseda. Soklil esineb ulatuslikke niiskuskahjustusi. Hoone puitvooder on rahuldavas seisukorras. Kuigi vihmaveetorud puuduvad, on puitvoodrit suurematest kahjustustest säästnud lai räästas. Hoone välisvooder nõuab hooldust ja osalist väljavahetamist. Tõenäoliselt on enamik hoone konstruktsioonidest (sh katusekonstruktsioonid) heas või rahuldavas seisukorras. Hoone põrandad ja laed on valdavalt rahuldavas seisukorras. Puidust põrandad on ümberehitusest (teise korruse kambris) ja vedelevast risust ning ehitismaterjalide lademetest hoolimata säilinud. Sama on seinavoodriga. Osades ruumides tapetseeritud seinte puitvooder on tõenäoliselt säilinud. Avatäidete seisund on rahuldav. Enamus puitlaudadega kinni kaetud aknaraamidest on terved. Säilinud on algupärane valgмикuga sissepääs ja mõned siseuksed. Vaid osaliselt on säilinud paadikuuri üks paarisustest. Suurem osa akende klaase on purunenud. Hoonest on elekter tõenäoliselt välja lülitatud. Tuulutatud ega köetud pole hoonet ilmselt väga ammu. Maja ümbrus on hooldamata.
6	HINNANG ARHITEKTUURSELE SÄILIVUSELE
	Hoone arhitektuurne väärtus pole põgusatest ümbermuudatustest hoolimata kahanenud. Tänu mitmete avatäidete sulgemisele, omab hoone endiselt kõrget restaureerimise potentsiaali. Praegust omanikku kätte saada ei õnnestu, mistõttu pole teada hoone edasine käekäik.
7	KAITSE ALLA VÕTMISE PÕHJENDUS
	Hoone ei paikne miljööväärtuslikul hoonestusosal ega muinsuskaitsealal ega ole kaitstud muul viisil. Sellelaadset modernistlikku hoonet hetkel kaitse all ei ole. Tegemist on ka olulise näitega tuntud arhitekti (A. Matteus) loomingust. Et unikaalne objekt säiliks, oleks otstarbekas rakendada riiklikku kaitset.
8	MÄLESTISE TUNNUSED
	1. Terviklikult säilinud algse mahu, välisilme ning viimistlusega funktsionalistlik supelmaja on vähe esineva hoonetüübi silmapaistev näide kogu riigi kontekstis. 2. Hoone näol on tegemist tuntud arhitekti loominguga seni käsitlemata näitega. 3. Modernistlik ehitis omab kaalukat rolli maakoha ajaloo ja Karl Jänese isiku tutvustajana.
9	ETTEPANEK MÄLESTISE LIIGI KOHTA
	Võtta kaitse alla ehitismälestisena.
10	VÄLITÖÖDE TEOSTAMISE AEG
	3. dets 2011
11	Koostaja andmed: Kristo Kooskora Tel 53465113 kristo.kooskora@gmail.com Kruusa 33, Elva 61503, Tartumaa

JOONISED

1. Asukoha skeem

Tartu linn, Haaslava vald (kollasega) ja Kriimani Küla (punasega):

X-GIS. Maa-amet.

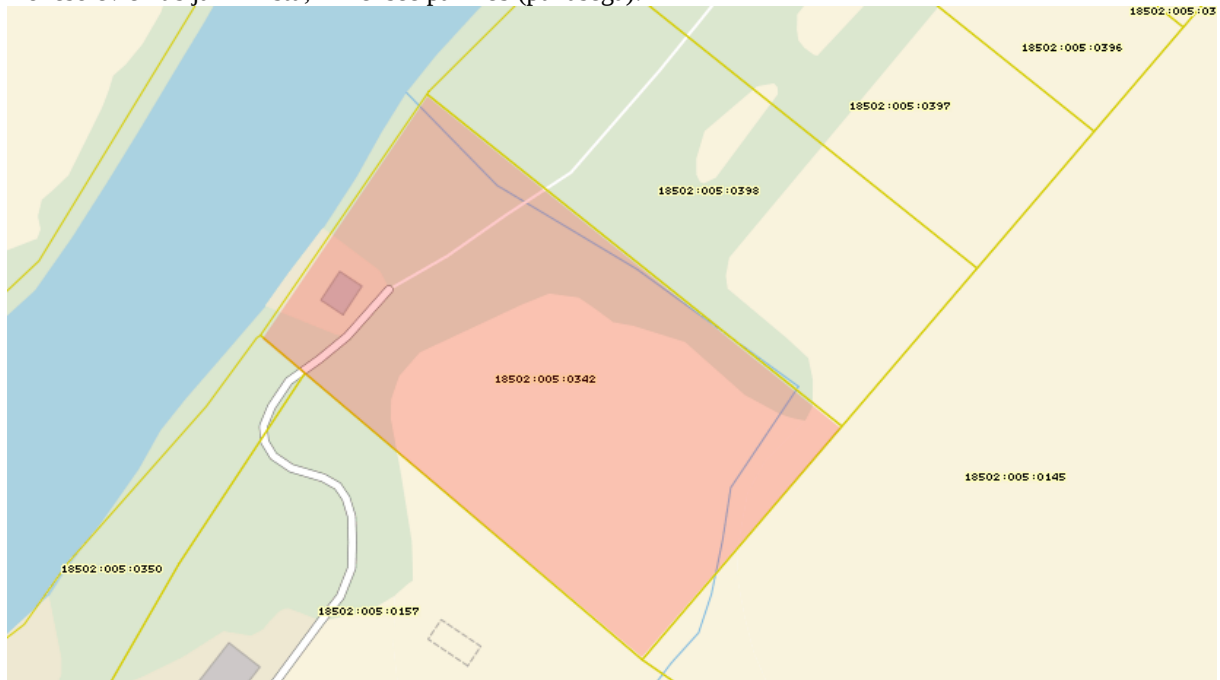
Supelmaja Kriimani järve kaldal (punasega) ja Kriimani mõis (halliga):

X-GIS. Maa-amet.

2. Ettepanek kaitsevööndi piiride määramiseks

Kõnesolev ehitis ja kinnistu, millel see paikneb (punasega):

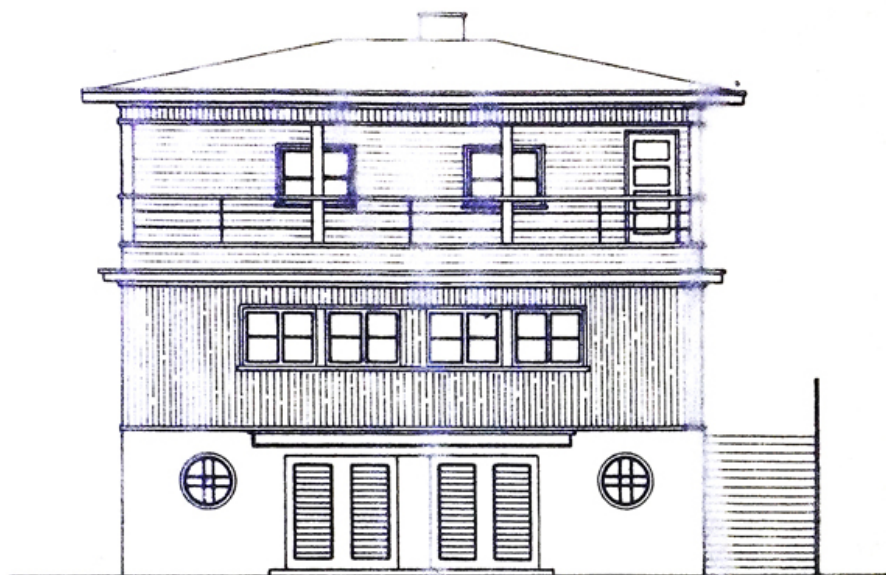

X-GIS. Maa-amet.

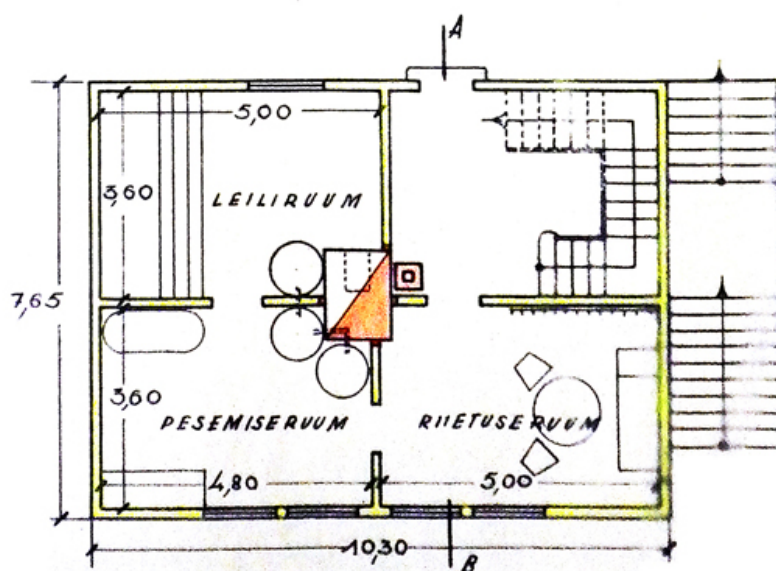
Kaitsevööndi piirid võiksid ühtida kinnistu piiridega, et vältida ala tükeldamist või sellele sobimatute hoonete rajamist.

3. Projekti joonised (lk 7-11)

K R I I M A N I M Ö I S A S A U N A

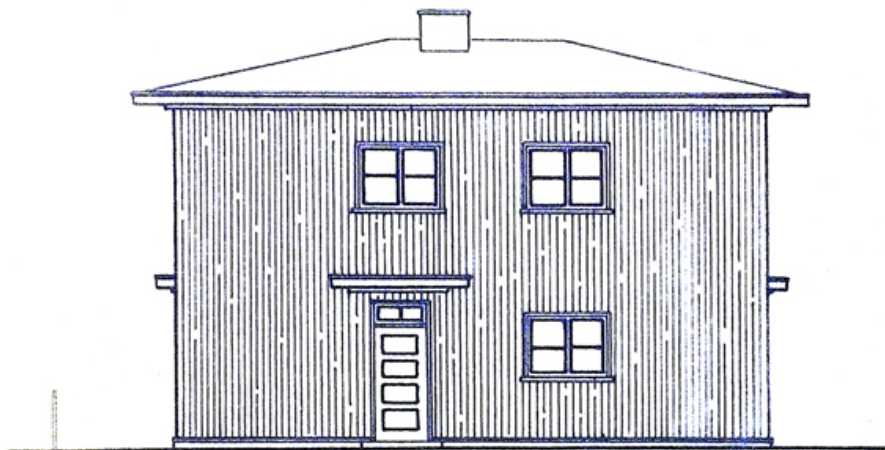

V A A D E J Ä R V E P O O L T

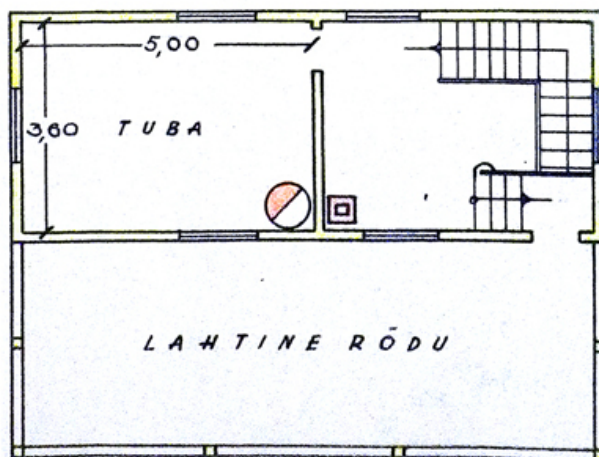
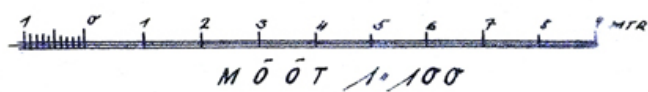

E S I M I S E K O R R A P L A A N

J A P A A D I K U U R I P R O J E K T .

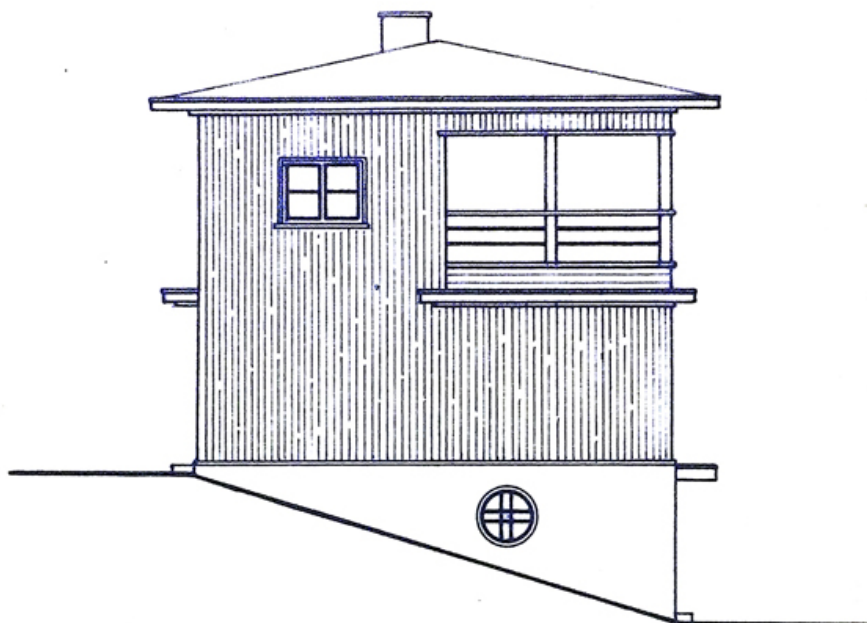

T A G A N T V A A D E

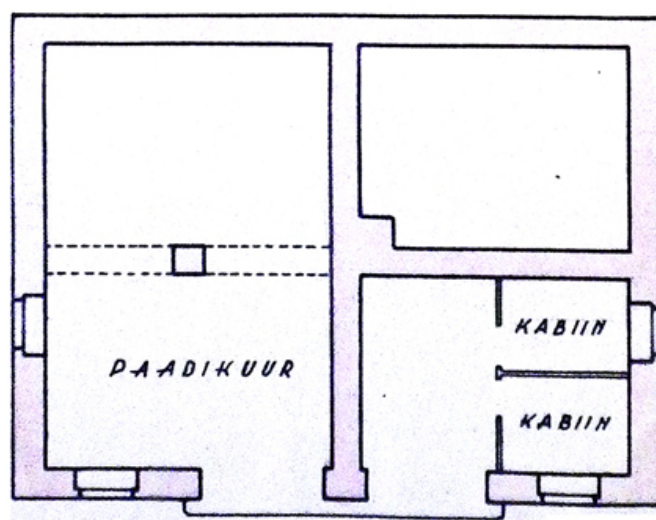

T E I S E K O R R A P L A A N

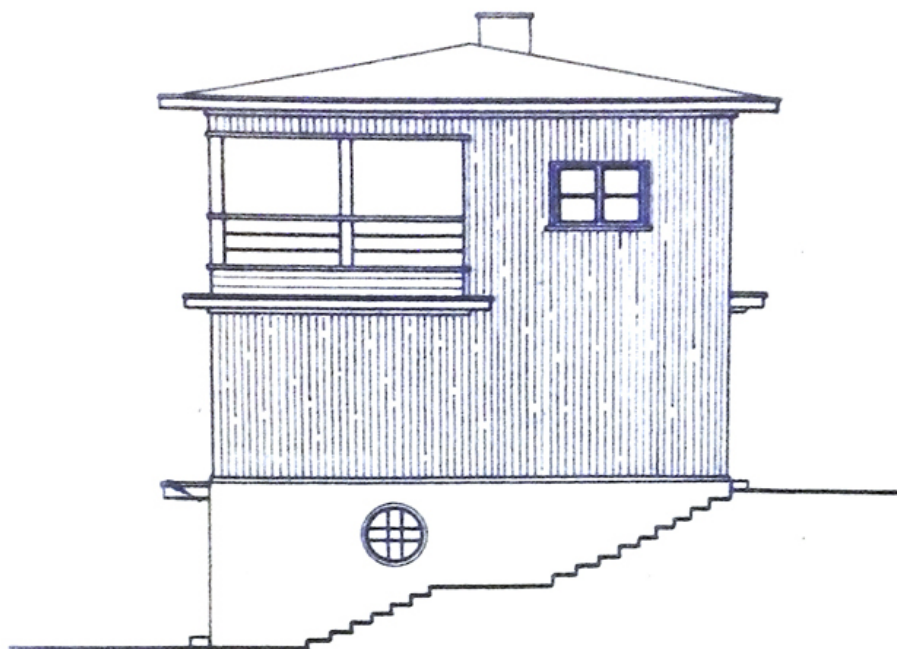
108

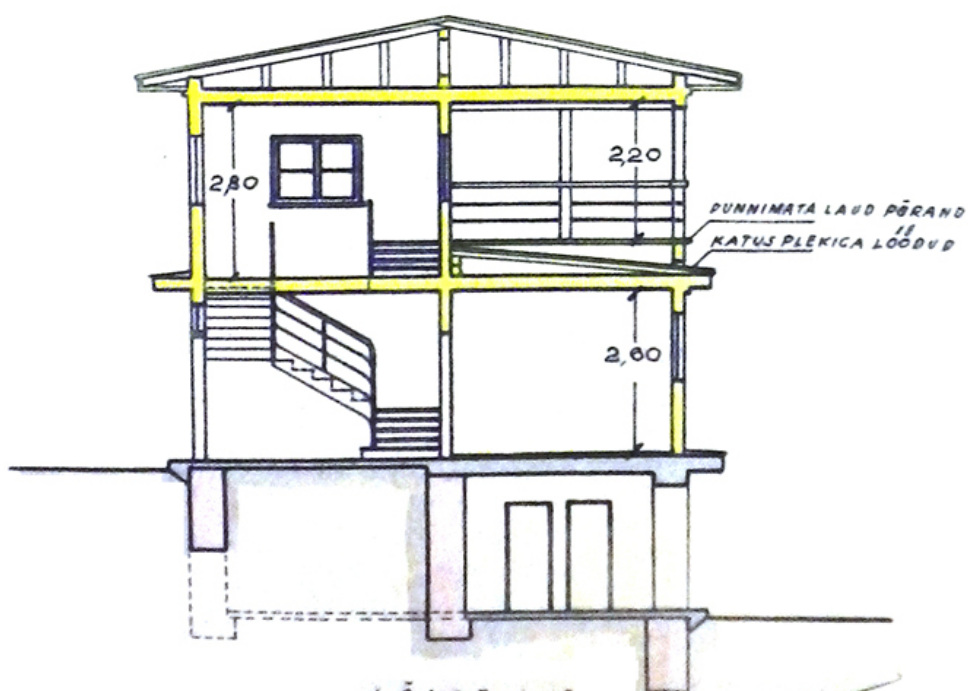
HÜLGVADE

ALUSKORRA PIAAN

KÜLGVAIDE

LÕIGE A-B

K. Kõrre
13.1.26 and. S. Ind. 21.

FOTOD

Kaug- ja lähivaated, sisevaated, detailid, inventar ja muu iseloomulik:

1. Vaade idast sissekäigule
2. Põhjasein
3. Vaade läänest (järve poolt) paadikuuri paarisustele.
4. Lõunasein
5. Loodenurk (puudulik vihmaveesüsteem)
6. Ümaraken soklikorrusel
7. Paadikuuri uksed
8. Paadikuur
9. Paadikuuri sisse vajuv sein
10. Kuuri muldpõrand ja poolik kaminaehitus
11. Soklikorruse vasaku tiiva ümaraknad
12. Ümaraken seestpoolt
13. Soklikorruse parema tiiva kambrid
14. Trepikoda esimesel korrusel
15. Trepikoda teisel korrusel
16. Esimese korruse tuba kinnilöödud akendega
17. Esimese korruse tuba kinnilöödud aknaga
18. Teise korruse ümber ehitatud tuba
19. Endine rõdu-uks teise korruse toas
20. Ukseava teise korruse tuppa
21. Katteta luuk teise korruse trepikoja laes

Lisatud CD-l

22. Pääs rõdule teise korruse trepikojast
23. Vaade endisele avatud rõdule
24. Trepialune panipaik esimesel korrusel
25. Vaade trepilt esimesele korrusele
26. Supelmaja taamalt (mõisa poolt, lõunast)
27. Puitpaviljon
28. Majandushoone varemed
29. Tall-sealaut-kanala seestpoolt
30. Mõisa abihoone varemed
31. Kriimani mõis
32. Vaade mõisa esiselt
33. Mõisa ümberehitatud abihooned
34. Kriimani järv (vaade lõunast)

1. Vaade idast sissekäigule

2. Põhjasein

3. Vaade läänest (järve poolt) paadikuuri paarisustele

4. Lõunasein

5. Loodenurk (puudulik vihmaveesüsteem)

6. Ümaraken soklikorrusel

7. Paadikuuri uksed

8. Paadikuur

9. Paadikuuri sisse vajuv sein

10. Kuuri muldpõrand ja poolik kaminaehitus

11. Soklikorruse vasaku tiiva ümaraknad

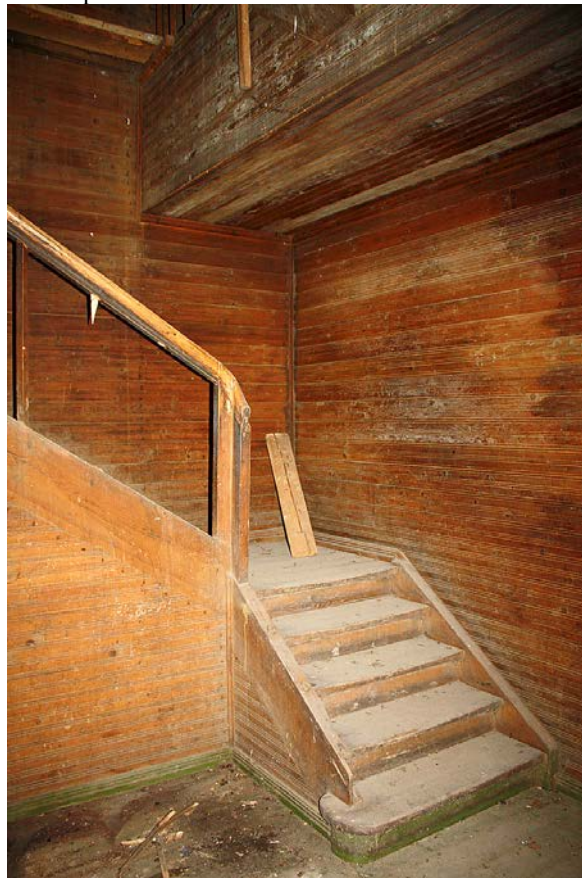
12. Ümaraken seestpoolt

13. Soklikorruse parema tiiva kambrid

14. Trepikoda esimesel korrusel

15. Trepikoda teisel korrusel

16. Esimese korruse tuba kinnilöödud akendega

17. Esimese korruse tuba kinnilöödud aknaga

18. Teise korruse ümber ehitatud tuba

19. Endine rõdu-uks teise korruse toas

20. Ukseava teise korruse tuppa

21. Katteta luuk teise korruse trepikoja laes

CD KOOSSEIS

Tekst:

- Ekspert hinnangu teksti osa word dokumendina
- Ekspert hinnangu teksti osa pdf-failina

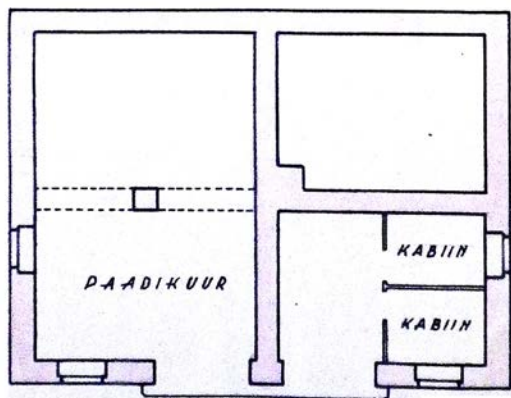
Fotod:

- Fotod 1-34 jpg formaadis

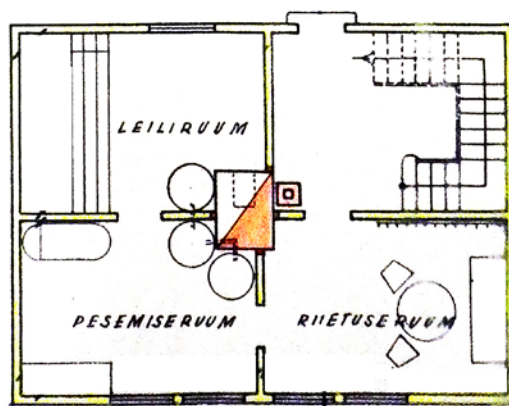
Lisa:

- Hoonet puudutavad materjalid Ajalooarhiivist

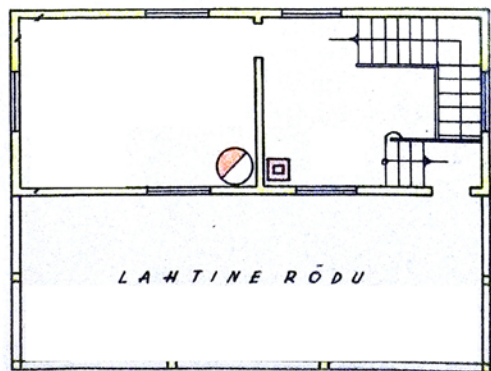
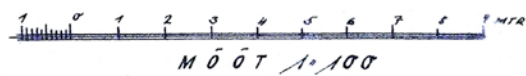
FOTOGRAFEERIMISE SUUNAD

ALUS KORRA PLAAN

ESIMISE KORRA PLAAN

TEISE KORRA PLAAN

